

kritika egyszer figyelj majd a műveire. Újra és újra tisztázní próbálta magában Pap Károly megszállottságának titkát, valláshoz nem kötődő messianizmusának rejtélyét, csodálatos „egzotikumát” és egész írói univerzumát, amely múltban, temperamentumban, művészi megtestesülésben, *mindenben* annyira különbözött az ő világtól.

Mint mindig, ebben az esetben is az élet felől próbálta megfejteni az irodalmi alkotásban kifejeződő rejtélyt. A maga „képletét” már a Pap Károlyról szóló első kritikájában felállítja. Eszerint: a soproni rabbifü, még félig gyerekfövel, kikerülve a háborúból, a cselekvés lázával veti magát a forradalomba, aztán megalázva és megtörve a korábban megtagadott zsidó múltot át keresi a maga megújhdását.

De Pap Károly nem az a modell, akivel könnyen boldogul, aki a legjellemzőbb vonásait akarja megragadni. A modell mindig „elmozdul”, minden új műve új megközelítési módot kínál és új megfogalmazásra kényszerít.

A közlésre kerülő *Azarel*-kritika Móricz negyedik vállalkozása „a vad bekerítésére”, a végérvényes definíció kimondására. De a lényegyet illetően alighanem ez a kísérlet, vázlat — a megközelítésnek csak *egyik* lehetősége.

MÓRICZ ZSIGMOND

AZAREL

PAP KÁROLY ÚJ REGÉNYE

Messiás él köztünk, aki a város egyik legelőkelőbb kávéházában minden délután található egy üres padmalyon, ahol rajta kívül legfeljebb este kártyások tanyáznak. Messiás ő, akiben igazi elvégzettségben él az a messiánizmus, melyet magára vállalt.

Pap Károly a legkritább emberek közül való. Valaki, aki küldetéses embernek érzi magát. Hogy ki küldte el és milyen feladatra, azt ő elintézte magában, de csodálatos, azok, akik számára van ő, nem látják, vagy nem hisznek benne, vagy gyűlölik, mint alkalmatlant, aki életüket zavarja.

Pap Károly a zsidóság fölött létezik, mint valami gyűjtőlencse, aki fel is dolgozta magában fájának minden színekét.

Most megjelent könyve, az *Azarel*, önéletrajz. Voltaképpen minden igazi írás önéletrajz, de itt, úgylátszik, mesében még inkább életírás, mint belső tartalomban. Azarel György, zsidópap fia, aki elmondja életét, nyolcéves koráig s leleplezi ebben a könyvben, hogy állott elő s hogy haladt tovább nagy konfliktusa, a fajtájával. Ez a konfliktus oly erős, hogy egész életét kitölti s elviselhetetlen volna, ha rögeszme lenne, de Pap Károlynál a faj megváltását célozza.

Ismerjük meg a gyermekhóst: Zsidópap fia. Nagyapja templomszolga, más helyen. A nagyapa ortodox, az apa neológ. A nagyapa követeli, hogy egy fiút adjanak át neki a szülők, az unokák közül, hogy ő abból szentet és jeruzsálemi vándort nevelhessen.

A szülők állandó harc után ugyan, de úgy, ahogy csak egy bibliai patriarchátusban lehet elképzelni, a harmadik gyermeket átadják a nagyapának, aki magához ragadja s sátorban lakik vele a templom udvarán és megtölti az öt-éves gyermeket a vallásos téboly rémületeivel.

Ez mind a tudat alatt marad később, egész addig, míg Pap Károly író nem lesz: akkor, még mindig öntudatlanul, kibomlanak az első életemlékek, a két világ közötti konfliktus eseményei s hol költői ragyogással, hol naturalista tükörcserepekben mutatkoznak meg.

Bámulatos, ami a gyermek Azarellal történik, már mint gyermekkel. A nagyapa meghal, éppen mikor már minden előkészületet megtett a jeruzsálemi útra. A gyerek visszakerül a szülői házhoz. Itt megint új világgal találja szemben magát. Azzal a világgal, mellyel Pap Károly egész írói útján harcol: a megalkuvás, a hazugság, a kényelmes élet világával. A kis Azarel nagyapjának zordon, ótestamentomi igazmondásában nevelkedve, érthetetlennek és szörnyűségnek találja a szülők magaviseletét. A gyermek, csak gyermek által felvehető tragikus askétizmusban a vívódó gyermeki szeretettel a mélyben, de izzó támadással bírálja a jólétben és kényelemben élő szülők, testvérek és többiek magatartását. Nem hiszem, hogy a világirodalomban lenne

mása ennek a harcnak, mert itt a gyermekeken keresztül az evolúció háborúja folyik le. A zsidóság legnagyobb problémája: a beolvadás és konzerválás, szinte életem túli vágya jelenik itt meg. A legnagyobb probléma, mert szinte ezen fordul meg a faj szerepe a világ népei között. Pap Károly ebben a könyvében, a kisded Azarel gyermeki hangján az új irányt mutatja meg: a könnyörtelen és mégis fölemelő igazmondás jelét. Ítélete egyaránt lesújtó az ortodoxia sötét-ségével, valamint a hasznossági fololdódás élvezethajszájával szemben. Nem tudom, Spinóza óta ki nyúlt ennyire mélyen a lélek rezzenéséig, zsidóírók között.

Ezért a könyvért valaha nagyon nagyra fogják értékelni az írókat a zsidók. Természetesen, mivel nem faji dolog a hit és a tett, Pap Károly tökéletesen emberré vált életet ad. A legmélyebb mélységekbe száll le fűrója, ahol semmi másat nem lehet fölismerni, csak magát a lélek ősemberi voltát.

Közli: VARGHA KÁLMÁN

EMLÉKEIM SZABÓ DEZSŐRŐL

1918 nyarat Lőcsefüreden töltöttem. Jó társaságom volt, ott üdült Balázs Béla, Mannheim Károly (a későbbi londoni egyetemi tanár) és más fiatal gondolkodók. Gyakori sétának kínálkozott a Lőcsébe vezető út, kellemes ligetekkel, állandó fürjrszóval és többnyire friss szellővel. Egyik ilyen átrándulásom-alkalmával, mielőtt nekiláttam volna városi sétámnak az ódon házak között, leültem pihenni egy téren. Kisvártatva megjelent Szabó Dezső és helyet foglalt a közelemben egy másik padon. Ismertem őt látásból, őneki én sem lehettem ismeretlen, hiszen mindketten dolgoztunk a *Nyugat* folyóiratba és nyilván meg-megpillanthattuk egymást akár a szerkesztőségben, akár másutt. Különben sem lehetett Szabó robusztus alakját és jellegzetes fiziognómiáját tüstént föl nem ismerni. Szabó elővett valami olvasmányt és nem látszott nagyon törődni a környezettel. Én azonban hozzá léptem és bemutatkoztam. Természetes grandezzával fogadott és elbeszélgetett velem, egészen úgy, mintha mindig együtt éltünk volna, vagyis több, mint barátságosan, inkább joviális-bizalmasan. Szabóban olyas-